

WAT VOOR MENS WIL JE ZIJN?

Hans Bouma

Arm musje,
waarom lig je daar nu
zo dood op het perron?

Arme, arme man,
waarom schopt je voet
het nu weg tussen de rails?

Amsterdam, Amstelstation, tweede perron, 1965. Zoiets vergeet je niet.

Als het gaat om de relatie tussen mens en dier, en dan speciaal het moreel buitengesloten, het vernederde, het geknechte dier, dient zich onontkoombaar de vraag aan: Wat voor mens wil je zijn, hoever reikt je humaniteit? Dat klinkt nogal antropocentrisch, maar maakt u zich geen zorgen, het loopt goed af, behalve voor het dier ook voor de mens.

Wat voor mens wil je zijn? Op de zo humane weg van respect en mededogen hebben wij in de loop van de geschiedenis beslist positieve stappen gezet. Onze verantwoordelijkheid zijn we steeds ruimer gaan definiëren. We zijn gaan beseffen dat we als mensen een wereldwijde gemeenschap vormen. Fraaie uitingen van ons toegenomen ethisch besef: Amnesty International, Artsen zonder Grenzen.

Prachtig, een compliment waard. Maar dit is nog niet het eindpunt. Tot nog toe betrof het steeds mensen, medemensen, vertegenwoordigers van dezelfde soort. Maar de dieren zijn er ook nog. Zeker, ze behoren niet tot onze soort, maar dat is nog geen reden ze moreel over te slaan. Ook zij participeren in het bovenmenselijke mysterie dat leven heet.

Wat voor mens wil je zijn? Doe je de volgende stap op de reeds ingeslagen weg van respect en mededogen? De stap naar het moreel nog steeds genegeerde dier? Vertaal je de humaniteit zó royaal dat ook dieren binnen je gezichtskring komen?

De volgende stap. De stap ván de medemenselijkheid náár de medeschepselijkheid. Een zelf bedacht woord, maar wat moet je wanneer de taal, of ook de cultuur, je op dit punt in de steek laat. Doen we deze stap niet, geven wij het dier geen plaats op onze morele agenda, dan zijn we inconsequent. Er is dan sprake van een afgebroken en daardoor niet meer integere en geloofwaardige humaniteit. Er is dan sprake van discriminatie.

De volgende stap. Voor ons de gewoonste zaak van de wereld. Als je dan toch mens bent, wees dan ook goed, wees dan maximaal mens. Alsof waarden als gerechtigheid, mededogen, solidariteit, respect, liefde alleen voor de menselijke soort van betekenis waren. We hebben er dan maar weinig van begrepen. Deze waarden hebben een universeel karakter en willen dan ook universeel en niet regionaal, enkel binnen onze eigen soort, toegepast worden.

Wat voor mens wil je zijn? Je kunt zeggen: Alleen een arrogant superioriteitsgevoel kan je ertoe brengen dieren buiten de ethiek te houden. Maar het is anders. Mensen die weigeren de volgende stap te zetten, hebben een laag zelfbeeld, het ontbreekt hun aan eigendunk, ze zijn

onderhevig aan een pijnlijk inferioriteitsgevoel. De man die dat musje van het perron tussen de rails schopte – wat een treurig figuur slaat hij. Hij is deerniswekkend.

Wat voor mens wil je zijn? Je zou zo prachtig voor de dag kunnen komen. Humanitair ben je er volledig voor toegerust om alles wat leeft met respect en mededogen te bejegenen. Blijf je steken in de medemenselijkheid, houd je dieren buiten je morele horizon, dan doe je jezelf tekort, je leeft dan duidelijk beneden je niveau. Wil je dat?

Krankzinnig dat tegen ons gezegd wordt: Jullie keuze voor het dier, betekent het verraad van je eigen soort. Zou ik niet kiezen voor het dier, dan verraadde, dan verloochende ik mezelf. Dan pleegde ik een aanslag op mijn eigen humaniteit.

De volgende stap. Het is een kwestie van verbondenheid, een groeiend besef van verwantschap. Dieren worden familie van je, leven van jouw leven. Kostbare expressies van het mysterie dat je ook zelf, op jouw manier, belichaamt. En familie eet je niet op, je doet er ook geen experimenten mee. Familie respecteer je, koester je, je bent er wijs mee.

Verbondenheid, verwantschap. Behalve tussen mensen onderling, kan er ook tussen mens en dier een situatie van wederzijdse herkenning ontstaan. Een situatie van wat de joodse filosoof Martin Buber noemt: Ich und Du. Tussen mens en dier is een intieme dialoog mogelijk. ‘De ogen van een dier’, schrijft Buber, ‘hebben een grote sprekende kracht’. Eenmaal gevoelig voor de taal van dierenogen, wordt je wereld rijker en rijker. Hoeveel zie je, hoor je, deel je. Het is hartverwarmend.

Of hartverscheurend. Je zult maar kijken in de ogen van een proefdier, in de ogen van een dier in de bio-industrie. Ik heb in die ogen gekeken, ik heb die taal verstaan en ik huiverde. Die ‘grote sprekende kracht’ was een grote sprekende klacht, een aanklacht. Waarom doen jullie ons dit aan, wat bezielt jullie, wat voor mensen zijn jullie?

Het is verre van mij het lijden van mensen te bagatelliseren, maar als ik denk aan het lijden van dieren -. Dit lijden heeft een diepte, een dimensie die ons onbekend is. Wanneer wij lijden, kunnen we profiteren van allerlei ontsnappingsmogelijkheden, culturele, sociale, religieuze. De zegen van de spirituele escape. Wij kunnen ons lijden een zin geven, sublimeren, in een bepaald perspectief zetten, transcenderen. We beschikken over tal van instrumenten om ons lijden te verlichten. Alleen al het feit dat we lijden kunnen verwoorden.

Maar de dieren, zij hebben er geen woorden voor. Hun lijden is onuitsprekelijk. We kunnen de dieren in de bio-industrie, de proefdieren en zoveel meer in hun existentie aangevochten dieren ook nooit uitleggen waar het allemaal goed voor is. Onze argumenten, excuses, komen gewoon niet bij ze over. Ze staan voor een levensgroot (of stervensgroot) raadsel. Geen spoor van zingeving. In een eindeloze, uitzichtloze triestheid vallen ze met hun lijden samen. Gaan ze erin op, gaan ze erin onder. Ze leven in de hel van het absurde.

Met ons engagement ten gunste van dieren, en dit engagement droeg en verbond ons bij alles wat er op dit congres aan de orde kwam, maken wij deel uit van een zich steeds duidelijker aftekenende culturele voorhoede, een humanitaire coalitie die de zegen heeft van (om maar enkele voorlopers te noemen) Franciscus van Assisi, Albert Schweitzer, Martin Buber en vooral van het leven zelf. Dat we er zó gestalte aan geven, aan het mysterie leven, dat we zó vitaal en saamhorig mens willen zijn, zinvoller kan het niet.

Ten slotte een gedicht, ik schreef het met het oog op twee citroenhaaien ergens in het oceanisch universum, maar ik had het ook kunnen schrijven met het oog op een musje, of ook twee musjes, maar dan levende musjes, ergens op een perron, bijvoorbeeld het tweede perron van Amsterdam, Amstelstation.

FAMILIE

Zo ver, zo vreemd als ik ben –
andere wereld,
zij dier zo dier, ik mens zo mens,

hoe nabij, hoe vertrouwd.

Lijfgenoten, leefgenoten,
zij en ik, wij – ademgenoten,
deelgenoten van hetzelfde mysterie.

Zij, dier zo dier, familie van mij,
mens zo mens.
Eén wereld.

En zij, zoveel eerder dan ik.
Laatkomer. Hoe kort nog maar.
Mens.

Een eer om ze te kennen.

Slotwoord Congres Partij voor de Dieren, 30 november 2014 in Zonheuvel te Doorn.